

Jina.....

Nambari.....

Sahihi ya Mtahiniwa.....

Tarehe:

102/2

KARATASI YA PILI YA KISWAHILI

LUGHA

MACHI / APRILI 2013

MUDA :SAA 2 ½

MTIHANI WA PAMOJA WA MWIGO WILAYA YA KHWISERO

Hati ya kuhitimu kisomo Kenya (K.C.S.E)

Kiswahili

Karatasi 2

Saa: 2½

MAAGIZO:

- Andika *namba yako na jina lako* katika nafasi ulizoachiwa hapo juu
- Jibu maswali yote. Majibu yako yaandikwe katika nafasi zilizoachwa katika kijitabu hiki cha maswali

KWA MATUMIZI YA MTAHINI PEKEE:-

SWALI	UPEO	ALAMA
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
JUMLA	80	

Karatasi hii ina kurasa 8 zilizopigwa chapa. Watahiniwa ni lazima waangalie kama kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

1. UFAHAMU

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali:-

Watoto wamekuwa wakiteswa na kusumbuliwa sana kwa miaka mingi. Wengi wao wamekuwa wakinyimwa chakula, kukosa elimu, kuishi katika maisha ya dhiki na kufanyizwa kazi ngumu.

Lakini hapana msiba wa milele. Hali hii imeanza kubadilika baada ya ulimwengu mzima kutambua umuhimu wa haki za watoto.

Takriban mataifa yote ya ulimwengu ambayo ni wanachama wa umoja wa mataifa isipokuwa Somalia (ambayo haina serikali kuu) na Marekani **yametiana saini** makubaliano kuhusu haki za watoto. Makubaliano hayo yalifikiwa katika mkutano mkuu wa Umoja wa Mataifa uliofanyika mwaka wa 1989. Hata hivyo, utekelezaji wenyewe wa makubaliano hayo ulianza mwezi wa Septemba mwaka wa 1990. Je, haki hizo za watoto ni zipi lakini? Haki za watoto zinaweza kupangwa katika makundi manne makuu ambayo ni :haki za kukua, haki za kuishi, haki za kulindwa na haki za kushiriki.

Haki ya kimsingi kabisa ni ile ya kuishi. Mtoto yeyote hawezi kufurahia haki zozote zile asipokuwepo, lazima awe hai. Maisha ya mtoto hayapaswi kukatizwa na chochote kile. Lazima ziwepo juhudi za kupinga vitendo vyovyote vinavyotishia maisha ya mtoto, Aidha, lazima mtoto atunzwe ipasavyo kimatibabu.

Haki nyingine ya watoto ni ile ya kulindwa. Aghalabu ulinzi wa mtoto hufanyika katika familia. Lakini sio watoto wote ambao wana bahati ya kuwa na familia inayoweza kuwapa ulinzi ufaao. Hawa wanapaswa kulindwa na kutunzwa na familia nyingine au na taasisi ambazo zinahusika na watoto. Ulinzi huo lazima ufungamane na sheria na utamaduni wa mtoto anayehusika. Mtoto pia ana haki ya kulindwa dhidi ya ajira ya watoto ambayo inawahusu watoto wanaofanya kazi wakiwa na umri wa chini ya miaka kumi na sita. Kazi huathiri ukuaji wa akili, kimwili, kijamii na hata kimaadili kwa mtoto anayehusika. Isitoshe lazima mtoto alindwe dhidi ya mateso, dhuluma, adhabu na kunyimwa haki na uhuru wa aina yoyote ile. Kwa mfano, haifai mtoto kuadhibiwa kwa hukumu ya maisha au kifungo cha maisha gerezani. Mtoto anapaswa kulindwa pia dhidi ya kubaguliwa kwa misingi yoyote ile, majanga, kulazimishwa kushiriki vitani na kuteswa kwa sababu ya utamaduni fulani. Kwa mfano, zipo tamaduni zinazowalazimisha watoto wa kike kuolewa mapema au hata kupashwa tohara.

Haki nyingine kwa mtoto ni haki za maendeleo. Msingi mkubwa wa maendeleo ni elimu. Mtoto aliyepata elimu bora anaweza kuzielewa na kuzifurahia haki nyinginezo kwa njia nzuri na akawa anaishi maisha mazuri. Suala hili la maendeleo lazima lihusiane pia na uhuru wa kuweza kutambuliwa na kupewa utambulisho bila kubaguliwa.

Mwisho kabisa haki ya kuishi. Haitoshi tu kuweza kuishi pia lazima mambo mengine muhimu yazingatiwe. Kwa mfano mtoto ana haki ya kupata habari kuhusu mambo mbali mbali yanayomhusu na kuhusu jamii yake. Habari ni msingi mkubwa wa kuwa na uwezo wa kujielewa. Mtoto anaweza kupata habari hizi kwa njia mbali mbali kama kupitia vyombo vya habari, kwa kupitia kompyuta n.k. hata hivyo lazima mtoto huyo alindwe na picha au habari, zinazoweza kumpotosha. Mtoto pia anao uhuru wa kushiriki na kujumuika na wenzake na hata kujiunga na vikundi vingine anavyopendelea. Haki hii ya kuishi haikamiliki bila ya kuwepo kwa haki ya kufikiri na kutoa maoni na hata kufanya maamuzi.

Jamii yetu inapaswa kushirikiana bega kwa bega kuhakikisha kuwa watoto hawatendewi dhuluma ya aina yeyote. Asilimia kubwa ya jamii zetu ni vijana ambao ndio tegemeo la jamii ya kesho. Ikiwa tunataka kuujenga msingi imara na uzuri wa jamii hiyo ya kesho, pana umuhimu mkubwa wa kuhakikisha kuwa tumewatunza watoto vizuri.

Maswali

(i) Toa anwani itakayofaa sana kwa taarifa hii. (al. 2)

.....
.....

(ii) Kifungu “hapana msiba wa milele” ina maana gani kulingana na taarifa hii? (al.2)

.....
.....

(iii) Je, ajira ya watoto ni nini? (al.2)

.....
.....

(iv) Ajira ya watoto huwaathiri vipi? (al.2)

.....
.....

(v) Maendeleo ya mtoto hayawezi kunawiri bila uhuru. Thibitisha (al.2)

.....
.....

(vi) Mtoto atasaidiwa na nini ili aweze kupanua akili yake vizuri? (al.2)

.....
.....
(vii) Msingi mkubwa wa maendeleo katika taarifa hii ni nini? (al.1)

.....
(viii) Eleza maana ya vifungu hivi:

(a) Takribani (al.1)

.....
(b) Tia Saini (al.1)

2. SEHEMU YA B: Ufupisho

Soma kifungu hiki kasha ujibu maswali yafuatayo

Uhalifu ni tendo lolote linalokwenda kinyume na matarajio ya watu, jamii, au taifa na linaloweza kuadhibiwa kwa mujibu wa sheria zilizopo ambao unakwenda kinyume na sheria za kidini au kanuni za kimaadili. Kwa mfano mwananchi anayemwona mwenzake akiibiwa mkoba wake na kusimama bila kufanya lolote, amefanya kosa la kimaadili. Lakini tuangalie ni matendo yapi ambayo yanachukuliwa kama yanayokwenda kinyume na sheria za nchi, yaani matendo ya kihalifu?

Kuna matendo ya kihalifu yanayotendwa dhidi ya usalama wa umma au maadili ya jamii. Uhalifu dhidi ya mtu mwingine unahusu kitendo kinachomwathiri mtu mwingine kama mauaji, ubakaji na unajisi, wizi na ushambulizi. Uhalifu dhidi ya mali ambapo hapana uhusiano kati ya mtu mmoja na mwingine, huhusisha wizi wa kuvunja nyumba, uchomaji magari, uchomaji moto mali, wizi, na uharibifu wa mali. Uhalifu unaohusisha usalama wa umma na maadili unahusisha matendo kama uchezaji kamari, ukahaba, uvunjaji wa sheria zinazohusiana na matumizi ya dawa, udanganyifu unaohusisha amana au mali ya umma na ulevi.

Uhalifu pia huweza kuainishwa kwa kutegemea adhabu anayopewa mhalifu anayehusika. Kuna makosa makubwa au makosa ya jinai na makosa madogo kisheria. Makosa ya jinai ni yale ambayo yanahusika kifungo gerezani aghalabu cha zaidi ya mwaka mmoja. Kwa mfano, wizi wa kutumia nguvu, uporaji wa magari, mauaji na ubakaji ni makosa ya jinai

Maswali

(i) Kwa maneno yasiyozidi themanini(80) fupisha hoja kuu katika aya mbili za mwisho (al.15)

Jaribio

.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
Jibu
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. MATUMIZI YA LUGHA

(a) Kanusha sentensi zifuatazo: (al.2)

(i) Uliugua malaria

(ii) Nimejenga kasri

(b) Andika nomino mbili katika ngeli ua U-YA (al.2)

(c) Andika nomino zinazoweza kuundwa kutokana na vitenzi vifuatavyo (al..2)

(i) Safiri.....

(ii) Penda.....

(d) Andika kwa umoja (al.2)

(i) Machaka ya waridi hayazai maua meusi

(ii) Walituandikia nyaraka ndefu

(e) Tunga sentensi kuonyesha matumizi ya kila kivumishi cha pekee ulichopewa (al.2)

(i) –Ote

(ii) –o-ote

.....
(f) Onyesha vihisishi katika sentenzi zifuatazo **(al.2)**

(i) Sawa sawa tutakutana kesho

.....
(ii) Nabii Musa! Eti kifarua hula nyama

.....
(g) Geuza sentensi zifuatazo katika usemi wa taarifa **(al.4)**

(i) “Mabasi hayapiti hapa siku hizi , kuna nini” Mazrui aliuliza

.....
(ii) Karen: Tafadhali usiukanyage mguu wangu

Kadzo: Ah! Mbona niukanyage?

(h) Ukitumia mifano mwafaka, tunga sentensi kudhihirisha matumizi mawili ya: **(al.2)**

(i) Jinsi

.....
(ii) Ikiwa

.....
(i) Andika upya sentensi zifuatazo kulingana na maelezo **(al.2)**

(i) Mchwa wamezila mbao zetu zote. (anza na mbao)

.....
(ii) Sijali hata hunipendi.(kanusha)

.....
(j) Kamilisha jedwali hili **(al.4)**

Kitenzi	kutenda	kutendana
---------	---------	-----------

Fa
----	-------	-------

Cha
-----	-------	-------

(k) Ukitumia mchoro wa matawi, onyesha muundo wa sentensi ifuatayo **(al.4)**

Mtoto huyu alikunywa maziwa mengi.

(l) Tofautisha maana za sentenzi hizi (al.2)

(i) Ningalipandishwa madaraka, ningalinunua gari

.....

.....

(ii) Ningepandishwa madaraka ningenuunua gari

.....

.....

(m) Eleza matumizi ya ni katika sentensi hizi (al.2)

(i) Njooni kwangu nyinyi nyote

.....

(ii) Duniani waja wote ni sawa

.....

(n) Taja aina ya vitenzi vilivyopigiwa mstari chini katika sentensi zifuatazo (al.2)

(i) Huyu ndiye aliyetukomboa

.....

(ii) Baba amekuwa mgonjwa

.....

(o) Eleza maana ya semi zifuatazo (al.2)

(i) Kata bei

.....

(ii) Tia ngoa

.....

(p) Kamilisha majina haya ya makundi (al.2)

(i) Mkungu wa

(ii) Thurea ya

(q) Andika visawe vya: (al.2)

(i) Sarafu

(ii) Daktari

4. ISIMU JAMII

(a) Soma mazungumzo yafuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata (al.10)

A: Habari yako ndugu

B: NduguAhh! (Anamsogelea) Bwana asifiwe!

A: Asifiwe sana ndugu!

B: Amen! Ahh ndugu yangu, imekuwa vipi umepotea hivyo?

A: Usiwe ha hofu ndugu. Nilikuwa nimeenda kuhubiri huko Nakuru (anatua kidogo)
Ilinibidi niende huko, ili kutimiza amri ya bwana

B: Eeh, hata Yohana alienda kuhubiri.....

A: Habari ya siku nyingi?

B: Nzuri, Bwana ameendelea kunineemeshea baraka zake

A: Amen!

B: Nimeona mkono wake katika kila jambo

A: Amen! Asifiwe Bwana

B: Amen

A: Ameendelea kunibariki sana. Shetani hana nafasi katika maisha yangu

B: Shetani ashindwe

A: Ashindwe Ibilisi

Maswali

(i) Toa muktadha wa mazungumzo haya (al.1)

.....

(ii) Taja sifa zozote **mbili** zinazojitokeza katika mazungumzo haya (al.2)

.....

.....

(iii) Huku ukitoa mifano mitatu tofautii iliyoko kati ya mazungumzo haya na mazungumzo yanayoweza kutokea mahakamani (al.3)

.....

.....

.....

(b) Matatizo ya lugha katika matamshi yafuatayo yanasababishwa na nini?

Andika lugha sanifu

(i) Nipeko jai nikunyenge wakati nikikungojeanga (al. 1)

.....

(ii) Tsambi sangu sote simeoswa na tamu ya yesu (al.1)

.....
(iii) Alienda kukojoa baada yake kuhara (al.1)

.....
(iv) Mimi ninakuja kwa hapa (al.1)

ANSWERS:

Order a copy of answers from www.schoolsnetkenya.com/order-e-copy

NB> We charge Kshs. 100 ONLY to meet website, e-resource compilation and provision costs